

My všichni, kteří se už delší dobu věnujeme dramatické výchově v mimoškolní činnosti (souborech, LSU, DPM aid.), cítíme, že tento způsob výchovy a vyučování a snad ještě přesnější přístup k výchově by mělo poznat co nejvíce dětí, nejlépe úplně všechny. Čas od času se pozvednou hlasy volající po dramatické výchově pro všech-

radili složitější, které závisely na týmové spolupráci. Zároveň se některých lekcí zúčastnili jako diváci další učitelé a vychovatelé [např. kurs vychovatele SD, studentky SPgŠ]. Pokusíme se alespoň stručně popsat průběh jednotlivých lekcí. Probíhaly od 9 do 12 hodin. Třída byla rozdělena na dvě skupiny, které se vystřídaly

která nestála za to nebo je každý může splnit sám — např. ty často se opakující samé jedničky. V Babylónské věži po neúspěšných pokusech postavít vysokou a pevnou stavbu z konstrukcí (čela od postelí) a malování na příkaz panovníka přicházely děti ve společné diskusi na důvody, proč se stavba nepovedla: nevěděly, co stavějí,

V poslední, čtvrté lekci, jsme si vzali přímo texty z čítanky pro 4. ročník ZŠ. S dětmi jsme pracovali na básničkách Roberta Louise Stevensona Krásná hra, Mileny Lukešové Hra se slovy a Zdenka Kriebela Kouzelná skříňka. Stevensónova básnička inspirovala ke hře na loď s kapitánem [loď si postavily děti ze židlí, kostek, matrací — všeho, co máme k dispozici] a postupně přešly od hry k interpretaci básničky, obohacené o prožitky ze hry. Při hře na slova vymýšlely děti samy slovní hříčky, obměňovaly slova a hledaly různé způsoby interpretace básničky M. Lukešové. Kouzelná skříňka — alvárium se stala náměttem pro vysvětlení (zase formou her a vlastního vymýšlení) pojmu metafóra.

A závěry, výsledky, poznatky? Ukázalo se znovu, že metody dramatické výchovy jsou jednoznačné a pro všechny děti bez rozdílu přijatelnou a přirozenou cestou výchovy a vyučování. Využívají dětské schopnosti hrát si, „jako“ a prožívat při tom reálné city, vztahy, postoje, učí děti ne verbálním počínáním, ale vlastním používáním.

Ověřovali jsme si po skončení čtvrté lekce, zda si děti něco zapamatovaly. Ve velkém nálezu ležely na zemi papíry s názvy jednotlivých činností a každý, kdo chtěl, mohl kolokoliv [myslenku, název, postřeh] napsat. Nechme tedy promluvit děti:

NEPOSLUŠNÁ BARBORKA

- Hra na barvy se mi líbí, protože je hezká, když se můžou světy změnit.
- Světy jsou různé, ale každý vyjadřuje jiný pocit.
- Barborka smíchala všechny barvy, protože chtěla žít v barevném světě.
- Lidí by se měli navzájem poslouchat.
- Barborka chtěla vidět svět na své oči.
- Dohromady smíchaný svět byl krásný.

VNÍMÁNÍ VŠEMI SMYSLY

- Chutě se můžou rozlišovat.
- Všechno můžeme dělat dobře a špatně, musíme všechno zkoušet.
- Potřebujeme k životu všechno, všech pět smyslů.
- Nejvíce se mi líbil sluchový hudební.

DIOGENÉS

- Člověk nemusí mít všechno.
- Nemusíme mít všechno, pro svůj život stačí jen mít to, co potřebujeme.
- Člověk se musí naučit vic dávat nežli brát.

- Čím má člověk méně věcí, tím je spokojenější a má klidně spání. Čím má člověk více věcí, tím chce více a více.

BABYLÓNSKÁ VĚŽ

- Hlavní je domluvit se.
- Musíme se nejdřív domluvit, než se do něčeho pusíme.
- Naučil jsem se, že když někdo staví z přinucení a nevolí jak, tak to nepostaví.
- Když se domluvíme, práce nám jde.

KLUBKO

- Víme, jaké jsou mezi námi vztahy, a to je dobře.
- Klubko přátelství.
- Líbilo se mi, že všichni spolu kamarádí, hlavně kluci s holkami.
- Čím více provázků, tím více kamarádů.
- Kamarádství je krásná věc.

VĚCI NEJSOU NIKDY TAK, JAK VYPADAJÍ, ŽE JSOU

- Saty nedělají člověka.
- Nepomlouvati.
- Člověk může vypadat zlý, a je hodný.
- Nikoho nemůžeme posuzovat na první pohled.
- Nikoho nemáme pomlouvat, když jsme ho pořádně nepoznali.

VOŠÍ HNIZDO

- Když něco uděláš, musíš dělat, jaké to může mít následky.
 - Nemí možné poznat, co se myslí, ale to, co se dělá.
 - Musíme vždy soudit lidi podle toho, zda to udělali schválně, nebo omylem.
- ROBERT LOUIS STEVENSON: KRÁSNÁ HRA**
- Musíme pomáhat lidem.
 - Pomáhat si a radit.
 - Zapamatovala jsem si, že to bylo poučné a že když kamarád s kamarádem hraje hru, tak nemá odcházet.
 - Záchrana druhého je velké kamarádství.

MILENA LUKEŠOVÁ: HRA SE SLOVY

- Baví mě vymýšlet slova.
- Líbilo se mi, že když řekl jedno slovo a pak z toho byla věta.
- Líbilo se mi měnit slova.
- Líbilo se mi to, protože jsme si povíдали.
- Nejvíce se mi líbilo, jak jsme vyprávěli, co slova všechno umají.

ZDENĚK KRIEBEL: KOUZELNÁ SKŘÍŇKA

- Rybky jsou tanečnice.
- Zapamatovala jsem si metaforu.
- Rybičky jsou barevné jako duha.
- Víme, co je to metafora.

Od první lekce byly děti ve chvíli, kdy psaly své dojmy, vzdáleny dva měsíce [jednotlivé třídy chodily do DPM v čtrnáctidenních intervalech]. Těšilo nás, že si všechny lekce pamatovaly i ona „ponaučení“, která jsme si my stanovili za cíl.

Po roční zkušenosti z práce s třídami ZŠ [a mnohaleté související s troufáme tvrdit, že metody dramatické výchovy — učení se vlastní zkušenosti] — jsou účinné a přinášejí trvalé výsledky. Jsou ovšem časově nesrovnatelně náročnější [lekce o Babylónské věži a Diogenovi trvá téměř tři hodiny; slovní poučení by zabralo pár minut], a nemohou se tedy stát jedním vyučovacími prostředkem. V případě dramatické výchovy jde spíše o doplnění klasických vyučovacích metod, o svázání, který nový poznatek, poučení, dovednost a pro svou závažnost použití těchto metod zaslouží. Nemusíme připomínat znovu, že všechny problémy z oblasti mravní a sociální výchovy i to stojí a také jako možnosti má dramatická výchova při řešení problémů a konfliktů v kolektivu třídy.

Neodvažujeme se na základě roční zkušenosti vyslovovat ka-tergické závěry a tvrzení. Všechno, co uvádíme, by mělo být bráno jako postřehy, dojmy. Mnohé se shodují s tím, co u dnešních dětí pozorují jejich učitelé, výchovní pracovníci. Během roku jsme pracovali se sedmi třídami z různých škol, které vybral Pedagogický ústav města Brna tak, aby byla zastoupena různá sociální prostředí (stará zástavba, sídliště, „vltavá čtvrť“, výběrová jazyková škola, nové sídliště, kam se děti přistěhovaly teprve před nedávnem atd.). Při naší práci se neprojevovaly výraznější rozdíly mezi třídami, které by ukazovaly na přímou souvislost s prostředím školy (samozřejmě ale prostředí velkých sídlišť a mamutích škol děti poznamenávají). Důležitější se nám zdá vliv osobnosti učitele, než jak se zajímá o problémy dětí, zda využívá možnosti školy v přípravě.

Školní prospěch (tak rozhodující měřítko pro hodnocení dětí, pro jejich studijní, ne-li dokonce životní perspektivy) postihuje jen jednu stránku osobnosti dítěte, a to spíš schopnost pamětně zvládnout učivo a reprodukovat je. Méně již vypovídá o tvořivosti, mravní a sociálních vlastnostech, kolektivním citění, schopnosti spolupracovat atd.

Metody dramatické výchovy

poskytují prostor i pro uplatnění a výchovu těchto vlastností a často poskytnou konečné příležitosti i dětem se slabším prospěchem. Sami učitelé byli často překvapeni, jak aktivně se projevili tzv. „třídní outsideri“ a jak často zklamali „premianti“.

Citelným nedostatkem je slovní vyjadřování dětí. Téměř všechny mají potíže se souvislým vyprávěním, s formulováním myšlenek, vytvářením příběhů. Příběhy, které děti vyprávěly, i jazyk vyprávění byly většinou velmi chudé, bez fantazie.

Velké mezery jsme cítili v kolektivní činnosti. Děti nejsou zvyklé pracovat v kolektivu, spolupracovat, nést zodpovědnost za společný výsledek. Někdy jsme si poradili s úkolem, který mají řešit společně (Babylónská věž).

Naopak se děti „skrývají“ za kolektiv, když mají vyslovit vlastní názor, veřejně před všemi promluvit. Trvalo často velmi dlouho, než se děti osmělily. Často jsme si po skončení lekce kladli otázku: jaké tedy jsou dnešní děti? Jsou stejné jako předešlé? Jsou stejné jako předtím? Když se dostanou příležitosti, když s nimi dospějí zacházet jako s osobnostmi.

Nemyslíme si samozřejmě, že bychom děti za čtyři společně prožitá dopoledne mohli nějak výrazně ovlivnit. Přesto jsme s radostí pozorovali, jak se děti od lekce k lekci „rozvíjejí“, jak jsou otevírajší, jak rychle přistupují na nová „pravidla hry“, jakou moc dramatické výchovy má. Ještě více než děti samotné, svěřené nám na tak krátkou dobu, jsme si přáli ovlivnit učitele, kteří s nimi přišli [i když většina z nich přišla z vlastního zájmu právě proto, že si všechny nedostatky školní výchovy uvědomují], aby se sami o používání metod dramatické výchovy ve škole pokoušeli. V tom vlastně spatjujeme základní funkci „středisek dramatické výchovy“. Víme, že má-li nesrovnatelně lepší podmínky pro práci (prostory, vybavení a hlavně dost „lidí“, než má učitel ve třídě. Právě proto by mohla a měla dramatická výchova na školách fungovat ve spolupráci se středisky dramatické výchovy.

Když se s dětmi a učiteli po poslední lekci loučíme (a často jsou to loučení dojemná), přidáváme ještě jeden papír k těm o jednotlivých lekcích. Mjenuje se:

CO SI ZAPAMATUJÍ PRO ŽIVOT

- Aby se lidé na celém světě nehádlí.
- Poctivost.

- Je dobré si všechno ověřit.
- Pro život si budu pamatovat, že se na všechno máme nejdřív dohodnout.
- Líbilo se mi, že jsme řekli každý svůj vlastní názor.
- Přišla jsem na to, že mám být spravedlivá a nemám šidit.
- Ze jsme všechno prožila jako dobrodružství.
- Chtěla bych, aby se drama- tická výchova opakovala ještě jednou a vůbec pořád.

Dodejme jen, že my také.

Experiment dramatické výchovy se uskutečnil díky ochotě a spolupráci Krajského domu pionýrů a mládeže města Brna a Pedagogického ústavu města Brna. Doufám, že po jeho skončení dojde k jednání o založení prvního střediska dramatické výchovy u nás. Přestože nebo právě proto, že se tak nestalo, nehodláme se vzdát. V roce 1988/89 jsme volili cestu „přes“ systém Mládež a kultura, který umožňuje snadnější uvolňování tříd z vyučování. V nabídce je pět programů — Příběhy staré a ještě starší (inspirovaná knihou Hany Doskočilové Diogenes v sudu), Co by se stalo, kdyby... (inspirovaná dalšími knihami Daisy Mrázkové), Malovaná hudba [prolínání hudební, dramatické a výtvarné výchovy], jak se dělá divadlo, film, televize [praktické pokusy se scéná- řem, jeho inscenováním, dabingem atd.], Škola hrou [školní hry J. A. Komenského]. Programy jsou určeny pro širší věkové rozpětí (některé pro 2., jiné pro 6.—8. postupný ročník). Školy si objednávají programy podle vlastního uvážení. Pro velký zájem jsme omezi- li nabídku na jedno, maximálně dvě dopoledne pro jednu třídu [s plným vědomím, že se vzdáváme možnosti soustavnější působit na děti; sledovali jsme však cíl co největší populariza- ce dramatické výchovy].

Pro příští rok uvažujeme na- opak o spolupráci s jednou nebo dvěma školami, což umožní dlouhodobější působení na děti a poskytné nám to možnost ověřovat výsledky.

I nadále tedy budeme pracovat se školami jednou týdně, stále mimo své pracovní povinnosti. Za současného stavu není možné činnost dále rozšiřovat. Mrzí nás to o to víc, že pro letošní školní rok bylo „vy- prodáno“ již v září a všechny další žádosti musíme odmítnat.

*/SILVA MACKOVÁ/
/DANA SVOZILOVÁ/*

EXPERIMENT DRAMATICKÉ VÝCHOVY

...A CO DÁL?

ny, po dramatické výchově jako součásti školního vyučování.

Vidíme-li v dramatické výchově přístup, metodu, nemusíme začínat zaváděním nového předmětu, i když by úvahy o dramatické výchově měly směřovat k tomuto cíli. Kolikrát již bylo řečeno, že metodami dramatické výchovy se dá vyučovat všechno od literatury až po matematiku, zdůrazněna byla síla dramatické výchovy při výchově citové, mravní a sociální. Řada učitelů již v menší míře tyto metody používá díky tomu, že se „snížili“ k dětem, pochopili jejich přirozené potřeby, začali je brát jako osobnosti.

Úvahy, jak s dramatickou výchovou do škol, začínají u učitelů. Každý, kdo chce, může dramatickou výchovu používat. Teď, hned. Metodiky pro ZŠ k tomu dokonce nabádají. Mnozí učitelé potřebují právě jen impuls, ukázkou práce s dětmi, potvrzení toho, co sami tuší, počít, že nejsou ve svém snažení osamocení.

Přít koncipování „experimentu“ [nazvali jsme jej tak ještě dříve, než se toto slovo stalo jedním z nejfrekventovanějších v češtině; dnes se nám jeví vhodnější používat název „projekt“ — tak jsme jej i popsali v 3. čísle CS. Loutkáře 1988] jsme tedy měli na mysli především tento cíl — ukázat učitelům při konkrétní práci s jejich vlastní třídou, co „tota dramatická výchova“ vlastně myslíme. Druhým záměrem bylo předvést v praxi fungující model „střediska dramatické výchovy“ jako nového typu zařízení [např. v našem případě při DPM v Brně], metodického centra a zároveň pomocníka pro školy při přípravě a realizaci složitějších programů, které už zvládne jen tým učitelů ve speciálních podmínkách.

Oba záměry se během čtyř lekcí, které absolvovala každá ze sedmi 4. tříd, prolínaly. Vedle jednoduchých her, které může použít každý učitel, jsme za-

během dopoledne ve dvou až třech činnostech. Každá ze čtyř lekcí začínala ve velkém kole společnou „rozvíčku“, která bud směřovala k rozdělení dětí na skupiny, nebo poskytovala zkušenost pro další práci [např. některé typy honiček, které se děti naučily, byly potom využity při hře na Diogena, ale tak, že je děti hrály se všemi věcmi a hračkami, které si předtím nabraly].

Úvodní společná pohybová hra v první lekci se jmenovala „na poctivost“: při běhání se mají děti na povel zastavit a nasmějí se polhnout. Kdo se pohne, má sám ze hry odstoupit. Hra tak navozovala hned od začátku pravidla pravdivého, poctivého jednání, upřímnosti a otevřenosti.

První lekce byla inspirována knihou Daisy Mrázkové Neposlušná Barborka. Byla zaměřena na výtvarnou složku dramatické výchovy a byla doplněna hrami, při nichž děti přicházely na to, že svět kolem sebe vnímáme všemi smysly a že si můžeme smyslové představy vytvořit.

Děti se přesvědčily, jak je mnohdy některý ze smyslů klame, jak jen všechny dohromady vytvářejí pestrou a mnohostranný obraz světa. Obě části lekce se tedy stýkaly ve společném tématu — co je to svět a jak jej vnímáme.

Druhá lekce — Diogenés a Babylónská věž —, inspirovaná příběhy z knihy Hany Doskočilové Diogenes v sudu, patřila mezi ty složitější programy, při nichž spolupracuje tým učitelů. Vyžaduje přípravu před lekcí [strok hraček pro Diogena, konstrukce a matrace pro věž]. Obě části lekce postihují některé momenty z mravní a sociální výchovy. V Diogenovi se děti postupně vzdávaly věcí a hraček, které si nabraly [mohly si vzít cokoliv a kolik chtěli z nabízených věcí], protože jim bránilo ve hře, stavěly se zbytečnou přítelzi, používaly společně přání pro kouzelného dědečka, která napsaly na začátku lekce, vyřadily všechna,

nevěděly, jak to bude vypadat [někteří měli představu, ale každý jinou, někteří neměli žádnou], bylo to pro panovníka, na příkaz, ne pro všechny, ne domluvily se, každý si představa a dělal něco jiného. Děti si potom vymyslely, co chtějí stavět [většinou chtěli „dům pro všechny“], jak to bude vypadat, rozdělily si práci. Závěrečná stavba se podaří, protože splníme všechny předem stanovené podmínky společné práce. Smyslem (toto lekce bylo poukázáno na zbytečné hromadění majetku a v druhé části na zásady kolektivní spolupráce).

Ve třetí lekci byly zařazeny vesměs hry, které může použít učitel přímo ve třídě. Ve hře s klubičkem, které si děti posílají v kruhu tak, že si drží v ruce provázek, který „dostává“, se klubičko postupně rozmotává a vytváří síť vztahů v dětském kolektivu (každý, kdo dostane klubičko, pošle je tomu, s kým kamarádí nebo by chtěl kamarádit). Hra je doplněna podobnou „sociální“ hrou s kamínky, kdy si každé dítě vybere kamínku, který má nějakou vlastnost jako dítě samo. Z kamínků potom vznikají obrázce vztahů ve třídě.

Dvě další části lekce jsou motivovány knihami Daisy Mrázkové Byla jedna moucha a Hala, jáčičku a jsou o tom, že „věci nejsou nikdy tak, jak vypadají, že jsou“ a o tom, že schválně rozbité a neschválně rozbité vosí hnízdo vypadá stejně. Děti přicházely společně na to, že nemohou nikoho soudit podle prvního dojmu [charakterizují lidi na reprodukčních portrétů, vybírají si z nich přítelze, uvidí třikrát jinak přeřeknou vedoucí Veroniku — uvědomí si, že jí každé hodnotí podle druhu oblečení jinak]. Podobně vzniká i část o „vosím hnízdu“. Děti vymýšlejí příběhy rozbitých věcí, ověřují si, že z „činu“ nejsou vždycky zřejmé pohnutky, které k němu vedly, že se nemají nechat „osidit vosím hnízdem“, ale pokusit se přijít na to, jak to bylo, a teprve potom soudit.